

tęgo o motywacji realnoznaczeniowej) jako istotnego fragmentu kultury narodowej: „[...] nazewnictwo miejskie jest szczególnym zapisem historii miasta, a tym samym niewątpliwym jest jego status niematerialnego zabytku, który powinien podlegać takiej samej ochronie jak zabytki materialne. To świadectwo przeszłości – jeżeli zdołało przetrwać w swojej najstarszej postaci – jest nośnikiem wielu wartości (historycznych, politycznych, ekonomicznych, kulturowych, etnicznych, religijnych, topograficznych), jest również kluczem do odczytywania minionych dziejów miasta i rozumienia życia poprzednich pokoleń” (s. 335).

Publikację Kwiryny Handke (niezależnie od wątpliwości co do jej podręcznikowego charakteru) uznać należy za potrzebną i cenną pozycję w naukowej ofercie wydawniczej. Przejrzysta kompozycja, rzeczowy styl, klarowny i zdyscyplinowany tok wywodu czy wreszcie konsekwentna realizacja założeń metodologicznych (szkielet metodologiczny wyznaczają wskazane przez samą Autorkę słowa-klucze: przestrzeń społeczna, wspólnota ludzka, język, komunikacja, por. s. 9) to niekwestionowane atuty (poza sygnalizowanymi wyżej) przedstawianej książki. Praca ta wnosi wiele wartości poznawczych w ramach dziedziny, o której traktuje, i jest opracowana w taki sposób, że istotnie (o czym Autorka wspomina we *Wprowadzeniu*) warto ją polecić jako inspirującą lekturę nie tylko studentom (polonistyki, dziennikarstwa, socjologii, pedagogiki czy kulturoznawstwa), ale także wszelkim osobom, dla których wiedza o funkcjonowaniu języka w kontekstach socjologicznym i kulturowych stanowi niezbędne zaplecze merytoryczne w pracy zawodowej lub jest po prostu przedmiotem zainteresowania.

Magdalena Smoleń-Wawrzusiszyn
Katedra Języka Polskiego KUL

Михайло Лукич Х у д а ш, *Українські карпатські і прикарпатські назви населених пунктів (утворення від слов'янських автохтонних відкомпонітованих скорочених особових власних імен)*, Київ “Наукова думка” 1995, ss. 361.

Recenzowana pozycja *Українське карпатське і подкарпатське оїконімі (створені з слов'янських автономних складених скорочених особових назв власних)* [tytuł oryginalny jak wyżej], jak informuje jej wstęp, jest kontynuacją książki M. Ł. Chudasza i O. M. Demczuka, *Pochodzenie podkarpackich oikonimów (utworzonych od antropimów)* [w oryginale: М. Л. Худаш, М. О. Демчук, *Походження українських прикарпатських назв населених пунктів (відантропонімі утворення)*], wydanej w Kijowie w 1991 roku. Pozycja sytuuje się w obszarze onomastyki, a ściślej topo-

nomastyki. Jej przedmiotem są karpackie i podkarpackie nazwy miejscowości współczesnej Ukrainy.

Książka składa się z dwóch rozdziałów: *Ojkonimy utworzone od złożonych słowiańskich autonomicznych osobowych imion własnych, które powstały w wyniku skrócenia prepozycyjnych albo postpozycyjnych składników imion złożonych* [w oryginale: *Назви населених пунктів, утворені від відкомполітичних слов'янських автохтонних особових власних імен, які виникли шляхом усічення препозитивних або постпозитивних компонентів імен композитів*] (s. 18-237), *Ojkonimy utworzone prawdopodobnie od złożonych słowiańskich autonomicznych osobowych imion własnych, które powstały w wyniku skrócenia prepozycyjnych albo postpozycyjnych składników imion złożonych* [tytuł oryginalny: *Назви населених пунктів, утворені від сумнівно відкомполітичних слов'янських автохтонних особових власних імен, що виникли шляхом усічення препозитивних або постпозитивних компонентів імен композитів*] (s. 238-295). Poprzedza te rozdziały *Wstęp* [tytuł oryginalny: *Вступ*] (s. 3-17), a całości dopełniają *Wnioski* [tytuł oryginalny: *Висновки*] (s. 296-302), *Indeks ojkonimów* [tytuł oryginalny: *Показник назв населених пунктів*] (s. 303-328) oraz *Indeks nazw osobowych* [tytuł oryginalny: *Показник особових назв*] (s. 329-361).

Zaletą omawianej książki jest imponująca podstawa źródłowa, stanowiąca wartość sama w sobie dla dalszych badań toponomastycznych. Autor skrupulatnie wyzyskał różnego rodzaju dokumenty drukowane, a także rękopiśmienne z *Centralnego Państwowego Archiwum Historycznego Ukrainy we Lwowie*. Dokumenty drukowane stanowią zasadniczą toponimiczną bazę źródłową pracy. Są to różnego rodzaju dokumenty kościelne, państwowe i prywatne, dostarczające materiału przede wszystkim dla XIV-XV w. tj. *Akta grodzkie i ziemskie z czasów Rzeczypospolitej Polskiej z Archiwum tzw. Bernardyńskiego we Lwowie*, t. I-XXIV, Lwów 1868-1931; *Zbiór dokumentów małopolskich*, t. I-VIII, Kraków 1974-1977; *Matricularum Regni Poloniae summaria* t. I-IV/1, Warszawa 1905-1919; A. Prochaska, *Materiały archiwalne wyjęte głównie z Metryki Litewskiej od 1348 do 1607*, Lwów 1890), rejestry miejscowości królewskich i szlacheckich, zawierające materiał z XV-XVII w. tj. *Regestra poborowe, Polska XVI w. pod względem geograficzno-statystycznym*, t. VII, cz. 1: *Ruś Czerwona* opisana przez A. Jabłonowskiego, Warszawa 1902, *Źródła dziejowe*, t. XVIII, cz. 1; *Bona regalia Onerata, Polska XVI wieku pod względem geograficzno-statystycznym*, t. VII, cz. 1: *Ruś Czerwona* opisana przez A. Jabłonowskiego, Warszawa 1902, *Źródła dziejowe*, t. XVIII, cz. 1, zawierające materiał z XVIII w. tj. *Йосифінська (1785-1788) і Франтиськанська (1819-1820) метрики. Перші поземельні кадастри Галичини. Показник населених пунктів*, Kyjiv 1965, wizytacje parafii obrządku greckiego z XIX w. tzw. *Шематизмъ Митропол. Архієпископії греко-католицескої Львовской. на рокъ 1908*, Львовъ oraz kompletne spisy miejscowości z XIX-XX w.: *Українська РСР. Адміністративно-територіальний поділ на 1 ве-*

песня 1946 року, Київ 1947; *Słownik geograficzny Królestwa Polskiego i innych krajów słowiańskich*, pod red. F. Sulimierskiego, B. Chlebowskiego i W. Walewskiego, t. I-XV, Warszawa 1880-1902; *Історія міст і сіл української РСР (Івано-Франківська область*, 1962; *Львівська область*, 1968; *Тернопільська область*, 1973; *Чернівецька область*, 1969; *Закарпатська область* 1964).

Niestety analiza zebranego materiału nie jest wolna od licznych uchybień. Omawiam tutaj tylko najbardziej charakterystyczne typy błędów, podając ich wybór.

Najczęstsze są wypadki niejasnych rozstrzygnięć i błędnych interpretacji nazw. Dyskusyjne wydają się objaśnienia etymologiczne dość znacznej ilości ojkonimów, co nawet przy tak obszernym materiale nie jest normą, jakby z góry założono wyniki badań, a potem szukano ich potwierdzenia. W ten sposób wśród nazw odosobowych znalazło się wiele nazw fizjograficznych o oczywistej etymologii, np. *Borki Dominkańskie* czy *Borki Janowskie* : *Borko* (s. 245); *Chorościec* : *Chorost (s. 288); *Czeruilawa* : *Czern* : *Czernobor* (s. 288); *Dernów* : *Dern // *Derno : *Derżynęg* (s. 89); *Jaworów* : *Jawor* : *Jawybor* (s. 293); *Lubiana* : *Liuba* : *Liubymyr* (s. 129); *Lubsza* : *Liubsz (s. 132); *Raj* : *Raj* : *Rajmar* (s. 175); *Strzałki* : *Stręł* : *Streliut* : *Streżyliut* (s. 280); *Turza Wielka* : *Tur* (s. 286); *Wyrów* : *Wer : *Wersław* (s. 62); *Żyrawa* : *Żyr* : *Żyroslaw* (s.108); *Żyrawka* : *Żyr* : *Żyroslaw* (s.108). Co więcej zdumiewa zaklasyfikowanie do grupy dzierżawczych lub rodowych nazw etnicznych, np. *Czestynie* : *Czestko* : *Czest* (s. 230); *Dobrzany* : *Dobrzan* : *Dobr* (s. 255) czy kulturowych, np. *Litowisko* : *Liut* : *Liutobor* (s. 268); *Mierzwica* : *Merwa* : *Mer (s. 139). Nie satysfakcjonują czytającą jednoznaczne interpretacje jako odosobowych nazw fizjograficznych lub odantroponimicznych, np. *Babin* : *Baba* : *Baberad* (s. 238); *Berlin* : *Berla : *Ber* (s. 26); *Krasów* : *Kracymyr* (s. 123), czy *Zielów* : *Zel : *Zelyk* oraz interpretacje jako dwuznacznych nazw jednoznacznych, np. *Brody Stare* : *brid* lub *Brod* (s. 246).

Niektórych, również spośród wyżej wymienionych nazw, nie można uznać za odosobowe ze względu na tworzące je formanty: *-n-*, który tworzy jedynie nazwy fizjograficzne lub kulturowe, np. *Porszna* : *Borsza* (s. 165); *Rumno* : *Grom* : *Gromysław* (s. 82); *-any* charakterystyczny dla nazw etnicznych, np. *Dobrzany*; *-ec*, typowy dla nazw fizjograficznych i kulturowych, np. *Chorościec*; *-awa*, charakterystyczny dla nazw wodnych, np. *Czeruilawa*, *Żyrawa*; *-ica*, tworzący nazwy fizjograficzne i kulturowe, np. *Mierzwica*; oraz *-isko*, typowy dla nazw fizjograficznych i kulturowych, np. *Litowisko*.

Dla nazw o rzeczywistej etymologii odantroponimicznej – dzierżawczych – autor zakłada jako jedynie słuszną genezę ich podstaw od imion złożonych, a przecież na równi prawdopodobne jest pochodzenie apelatywne tychże imion, np. *Budyłów* oraz *Budyłówka* : *Budyło* : *Bud* : *Budymir* (s. 49), wywodzące się od *Budyło*, na niższym piętrze mogą powstać także od ukr. *будуму* (pol. *budzić*), nie tylko od *Budymir*. Podobnie nazwa *Nowoszyn* wywodząca się, oczywiście, od n. os. *Nowosza* : *Nowosław* (s. 154) może mieć swój rodowód także od pol. *nowy* (ukr. *новий*). Analogicznie jest

z wieloma innymi nazwami, np. *Dusanów* : *Dusь* : *Duchosławь* (s. 99) pochodzi od *Dusan* : *dusić*; *Turkocin* : *Turko* : *Turyślawь* (s. 285) wywodzi się od *turkotać*. Również toponimy *Choderkowce* i *Chodorów* : *Chodorь* : *Chodь* : *Chodymirь* (s. 286) nie mają proveniencji słowiańskiej, jak życzyłby sobie Autor, lecz chrześcijańską.

Mimo wystarczającej bazy źródłowej, z powodu jej lekceważenia – zwłaszcza form pierwotnych – dochodzi do wielu błędnych interpretacji. Na przykład warto by się zastanowić, czy zapisy *Boryssow*, *Boryszow*, *Borisow* – bardzo wczesne, najstarsze z XV-XVI wieku – wskazujące jednoznacznie na formę *Borysów*, nie sugerują jej pochodzenia od imienia *Borys*, a nie od **Borus* : *Borь* (s. 43). Podobnie wiele innych nazw ma inne pierwotne brzmienie: *Burcze* to pierwotnie *Borcь* : *Burko* (s. 33); *Buszcze* : *Běsko* : *Běšь* (s. 34) – pierwotnie *Boszcz*; *Czerńców* : *Czerńь* : *Czernoborь* (s. 229) – *Czerńców*; *Hoszany* : *Hoszów* (s. 82) – *Oszany*; *Rusiatycze* : **Rusiata* : *Rusborь* (s. 181) – *Hruszatycze*; *Ubinie* : **Ubyně* : *Ubyněgь* lub *Ubynia* : **Ubь* : *Ubawa* (s. 212) – *Olbin*; *Weryń* : *Wera* : *Werь* : *Werosławь* (s. 58) – *Werynia*; *Żędowice* : *Žyd* (s. 107) – *Żądowice*, obocznie *Żydowice*; *Żulice* : *Žulь* // *Žulia* : *Sulimirь* (s. 110) – *Dżulice*; *Żurów* : *Žurь* : *Žurymyrь* (s. 111) – *Dżurów*.

Marginalizowaniem podstawy źródłowej jest również dobieranie nieadekwatnych podstaw dla form wyjściowych. Autor zmienia je, nie uzasadniając tych zmian materiałem źródłowym ani rzeczywistymi zjawiskami fonetycznymi, np. *Kabarowce* : **Kaborь* : **Ka[by]borь* (s. 115) – powinno być *Kabar*; *Korsów* : *Korsь* : **Korysь* : *Koryślawь* (s. 121) – *Kors*; *Ostałowice* : **Gostałь* // **Gostało* (s. 157) – *Ostało*; *Raźńców* : *Ražonь* : *Ražь* (s. 173) – *Rażeń*, pierwotnie *Raźńców*; *Strutyn* : **Ostrь* : *Ostroboj* (s. 201) – *Struta*.

Czytającemu monografię *Ukraińskie karpackie i podkarpackie ojkonimy* brakuje odwołań do dotychczasowych wyników badań. Przywołać, odnieść się, poddać weryfikacji należało chociażby wyniki badań nad nazwami województwa tarnopolskiego przeprowadzonych przez J. Zaleskiego, którego nazwisko pojawia się tylko we wstępie jako Żabski (s. 4), czy też interpretacje D. H. Buczki analizującego nazewnictwo Pokucia. Kolejną wadą rozprawy są nadmiernie rozwlekłe hasła słownikowe i zbyt skąpe w stosunku do nich wnioski. M. Ł. Chudasz nie stawia pytań o genezę nazw ze względu na kwalifikację etnicznojęzykową. Z powodu zbyt wielu rażących błędów ten bardzo ciekawy i bogaty materiał wymaga ponownego krytycznego opracowania.

Anna Czapla
Katedra Języka Polskiego KUL